

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM – BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR
IRODALOM- és KULTÚRATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
PAB Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottság – Irodalomelméleti Munkacsoport

DEKONSTRUKCIÓ | SZÍNHÁZ | IRODALOM MŰHELYKONFERENCIA

ABSZTRAKTFÜZET

Időpont:

2024. 01. 30. 10.00–17.00

Helyszín:

Ms Teams

Szervezők:

Orbán Jolán (PTE BTK IKTDI): urban.jolan@pte.hu

Simon Bettina (PTE BTK IKTDI): nincsblogom@gmail.com

10.00–10.20 ILYÉS ZALÁN-GYÖRGY

A jog nélküli igazságosság lehetőségeiről Jacques Derrida Benjamin-olvasata alapján

Jacques Derrida *Törvényerő* című előadását olvasva, előadásomban arra teszek kísérletet, hogy az ifjú Benjamin életének egy olyan momentumát exponáljam a jog nélküli igazságosság megnyilvánulásaként, mely során az igazságosság és a jog viszonyának problémája nem absztrakt, elméleti köntösében, hanem végtelenül konkrét, húsbavágó formájában várt megoldásra. Vizsgálódásunk jelentőségét megközelítésünk sajátossága adja: az imént említett viszony természetének feltárására etikai-közösségfilozófiai implikációinak kinyerése reményében vállalkozunk. Amennyiben tehát vállalkozásunk sikerrel jár, a jog és az igazságosság viszonyának természete mellett a jog nélküli igazságosság paradox és kettős gesztusára is (halvány) fény derül: a gesztus és a gondolat nem oldják fel (sőt, talán megerősítik) egymás paradox voltát, de a gondolat gesztusként (és a gesztus gondolatként) való exponálása közelebb visz minket e paradoxon megérintéséhez, megtapasztalásához.

10.20–10.40 KOVÁCS VERONIKA

Dekonstrukció és autopatográfia

A nyomelmélet és az élet–halál fogalompár megjelenése Szabó Lőrinc 1951-es naplójegyzetében és Nádas Péter *Saját halál* című művében

Előadásomban a dekonstrukció és az autopatográfia közös vizsgálatára teszek kísérletet. Elemzésem középpontjában a testi tapasztalat és a nyelvi leírhatóság kapcsolata áll. Az autopatográfia az önéletírás egy speciális formája, amely az egyén betegségtapasztalatát dokumentálja. Az autopatográfia Couser nyomán olyan betegségirodalmi szövegeket, azaz patográfiákat jelent, melyek önéletrajzi keretben íródnak. Előadásomban kizárólag a testi megbetegedéssel összefüggő autopatografikus szövegeket vizsgálom. Az elméleti keretet Jacques Derrida *Grammatológia* (1967), illetve *Life Death* (1975-76 között tartott előadások, 2020) című szövegei jelentik. A derridai nyom (la trace) fogalom az állandó mozgás és a hiány jele, amely lehetlenné teszi a stabil jelentés elérését, míg a *Life Death* című előadássorozatban Derrida egy Hegel-kritikán keresztül mutat rá a két fogalom egymáshoz való viszonyára. A nyomhagyás elméletét Szabó Lőrinc 1951-es naplójegyzetei, míg az élet–halál fogalompárt Nádas Péter *Saját halál* (2001) című műve kapcsán elemzem.

10.40–11.00 GYARMATI VERONIKA

Jógás irodalomterápia Jacques Derrida tükrében

Előadásomban bemutatom az irodalomterápia és a jóga módszerkombinációját. A két terület ötvöztetésével a művészetterápiás feladatok és a testi tapasztalás is az önismeret fejlesztését segítik. N. Mazza (2022), I. D. Yalom (2020) és Tringer László (2022) meghatározásai felől közelítek a területhez. Az elméletet megvizsgálom Jacques Derrida (2014) empátiáról, önszeretetről szóló gondolatain keresztül. A szövegek és a jogagyakorlatok párosításánál kognitív metaforákból indulok ki, ehhez kapcsolom hozzá Derrida metaforákra vonatkozó megállapításait. A módszer részét képezik a kreatív írásos feladatok, így az írás és a beszéd filozófiai értelmezései

új nézőpontot tesznek lehetővé. Előadásom zárásaként Kalmár György (2008) *Derrida fátylai* című cikkében a táncról és a test szerepéről tett megállapításait idézem, melyek új közelítésbe helyezik a kutatási témám.

11.00–11.20 Diszkusszió

11.20–11.30 Kávészünet

11.30–11.50 SAHIN-TÓTH SÁRA

Jacques Derrida Artaud-képe

Dolgozatomban Jacques Derrida *A Kegyetlenség Színháza és a reprezentáció bezáródása* című szövegén keresztül vizsgálom Antonin Artaud esztétikai meglátásainak kortárs magyar színházra vonatkozatható hatását. (A vizsgálódás fő iránymutatóit Artaud *A színház és hasonmása* című tanulmánya adta.) Gondolatmenetem fókuszában a színház létrejötte, a mimézisnek, a nyugati színház lényegtől való eltávolodásának és a reprezentáció és a jelenlét kapcsolatának kérdése áll. Hans-Thies Lehmann *Posztdramatikus színház* című kötetének *Performansz* fejezetében megjelenő jelenlét fogalom alapján tárgyalom a jelenlét természetét és változékonyságát a nézői és az előadói szemszögből, illetve az artaud-i példán keresztül érvelek a kétpólusú, radikális színházi gondolkodásmód érvényessége és a profetikus perszónával járó performatív szabadság mellett.

12.10–12.30 SZÉKELY ROZÁLIA

Jelen vagy lét, színház vagy szánhíz?

Jacques Derrida *A Kegyetlenség Színháza és a reprezentáció bezáródása* című tanulmányában megfogalmazza, hogy szerinte az artaud-i *itt és most*, a nem mimetikus, nem ismétlő színházi reprezentáció nem megvalósítható, és nem tudott hagyománnyá válni. Ugyanakkor a második világháborút követően, és főleg a 60-as évek performatív fordulatának hatására a mai napig újraalkotják Artaud nyomán a színházi jelenidejűség fogalmát ezen művészeti ág elméleti és gyakorlati művelői. Visky András például nem veti el sem a logocentrizmust, sem az ismétlést. Repetícióra és szöveghasználatra épülő dramaturgiáján keresztül azt a hatást kívánja elérni, hogy az előadás a nézőben teljesüljön be, ezáltal ér el egy sajátos jelenidejűséget. A Szentkirályi Színházi Műhelyben Monori Lili és Székely B. Miklós élettörténetük elemei, a személyiségükről alkotott kép és a színházuk esztétikai jellegzetességei által hoztak létre egy olyan ötvözetet, melyben az öntudatlan életvalóság lépett művészi szintre.

12.10–12.30 VÉGH ILDIKÓ

Dekonstrukció a színházi nevelésben

A színházi nevelési projektek, ahogy a közösségi színházi előadások is, dekonstruálják a hagyományos alkotó–néző viszonyt. Maguk az alkotók is több szerepben vannak egyszerre jelen, akárcsak a nézők. Egy-egy ilyen program, előadás elkészítése is dekonstrukciós folyamat, hi-

szen a rendező/író, dramaturg, színész, és néző szerepek is folyamatosan váltakoznak, a hagyományos hierarchia megbomlik. Érdemes ezekben a folyamatokban megvizsgálni a résztvevők kettős jelenlétét, hogyan van jelen a saját személyiségük és a színházi karakterük. De vizsgálni fogom a drámaszöveg és a színházi előadás, azaz az írás és beszéd viszonyát is, a színház hatásmechanizmusát, a szabad interpretációban rejlő feszültséget.

12.30–13.00 Diszkusszió

13.00–14.00 Ebédszünet

14.00–14.20 SZILÁGYI ZSÓFIA

Dekonstrukció és színpadi adaptáció: Jacques Derrida elméleti kereteinek alkalmazása

A színpadi adaptálás során egy eredetileg nem színpadra szánt szöveg átírása, „újramedialása” történik, amely során az „eredeti” mű jelentése és értelmezése átalakul. A derridai dekonstrukció releváns kiindulópontként szolgálhat a színpadi adaptációk elméleti vizsgálatánál, különös tekintettel a szövegek intertextualitására, a jelentés elhalasztódására és az átírás kreatív természetére. Derrida felől nézve a színpadi adaptálás nem alárendelt viszonyt mutat (eredeti szövegből való származtatás), inkább a jelentés új „formájaként” értelmezhető, amelyben az „eredeti” szöveg intertextuális kapcsolatrendszerre felerősödik. Azaz az adaptálás folyamata jelentéstöbbletet létrehozva képes kivívni magának egyfajta mellérendelhetőséget. Előadásomban tehát arra fektetem a hangsúlyt, hogy a derridai dekonstrukció felől bemutassam, az adaptáció nem csupán médiumváltásként, hanem az „eredeti” és „új” mű dinamikus kölcsönhatásaként értelmezhető.

14.20–14.40 BABOS ANNA

Fantomhangzás

A mozi fantomjai nem holtak árnyai, nem hús-vér testek lenyomatai, hanem „eleve fantomok – a maguk fantomjai”, ahogy Nicole Brenez francia filmesztéta *Modell nélküli testek* című szövegében fogalmaz. A filmi fantomról mégis az emberi test és a filmek szüzségének viszonylatában ír. Azonban Jacques Derrida filozófus éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy a cselekménybeli kísértetiességet meg kell különböztetnünk „a filmkép alapvetően spektrális szerkezetétől.” Derrida fantomfogalmát és a Brenez-szöveget továbbgondoló Kemény Lili, Perczel Júlia, Sipos Balázs és Szabó Marcell *Fantomjaink* című levelezését használom kiindulópontként ahhoz, hogy a filmi tárgyokban is felfedezzem a modell nélküli fantomot. A szüzség szintje helyett a jelentésképzés mikéntjét vizsgálom, azt a folyamatot, amely során a tárgyak gazdagon visszhangzó erőteret hoznak létre a filmképpel kölcsönhatásban. Ennek a jelenségnek a leírásakor Eugène Minkowski terminológiájára, a reverberációra mint esztétikai modalitásra támaszkodok.

14.40–15.00 SIMON BETTINA

A neoavantgárd művészet recepciója Jacques Derrida szerzőséghez kapcsolódó fogalmain keresztül

A hatvanas- és hetvenes évek neoavantgárd művészete recepciójában hangsúlyos szerepet kap az értelmező és a szerző közti kapcsolat, mely a műértelmezés és a szerzői önértelmezés közti mimetikus vagy rivalizáló viszonyban jelenik meg. Derrida szerzőséghez kapcsolódó fogalmain keresztül a neoavantgárd művészetről szóló diskurzus elemzésére vállalkozom. Az „írás” és a „beszéd” közti különbség párhuzamba állítható a műalkotás és az értelmezés közti különbségekkel, és ez a párhuzam lehetővé teszi az értelmezési pozíciók összefüggéseinek megfigyelését. Az „igazság”, „helyettesítés”, „pótlék” és „nyom”, valamint a „középponttalanítás” fogalmai segítségével a neoavantgárd művek értelmezési nehézségeit mutatom be néhány magyar példán keresztül. Derrida fogalmainak neoavantgárral való összevetése azért is releváns, mert az interpretációval szemben megjelenik az a kifogás, hogy a neoavantgárd képzőművészet kritikusi – az szépirodalmi művekkel ellentétben – mellőzi a posztstrukturalista elméletek alkalmazását, holott a művészek számára fontosak a posztstrukturalista fogalmak. Kutatási témám központi motívuma a „távolság”. A neoavantgárral való távolság egyfelől a művészet-értelmezésekben, másfelől a kortárs művészeti gyakorlat felől érhető tetten. A távolság fogalma miatt dolgozatomban röviden kitérek a Derrida–Gadamer-vitára is.

15.00–15.20 **Diszkusszió**

15.20–15.30 **Kávészünet**

15.30–15.50 JAKAB VIOLA

Az Osszián-kultusz és a kánonok kérdése

Kutatásomban a késő 18. századi és kora 19. századi angol irodalmi hatások feltérképezésére, az Osszián-kultusz előzményeire, a költemények magyarországi recepciójának feltérképezésére, illetve Vörösmarty Mihály műveire tett feltételezett befolyásának vizsgálatára vállalkozom. Az Osszián-kultusz (James Macpherson „fordításai” alapján) a korszak egyik legfontosabb kulturális jelensége volt, amely átalakította a korabeli irodalmi gondolkodást. Az ossziáni költemények és a kánonok kérdése érdekes módon kapcsolódik egymáshoz. Előadásomban és dolgozatomban Jacques Derrida kánonokról alkotott kritikája és a dekonstrukció fogalmai mentén vizsgálom az említett kultusz megjelenését és recepcióját.

15.50–16.10 BOLLA ÁGNES

Zabolátlan rögzítettség – rögzített zabolátlanság.

Szécsi Margit *Hová néznek a falovak* című verse mint dekonstrukciós esemény

Előadásom középpontjában Szécsi Margit *Hová néznek a falovak* című verse áll. Már ha létezik középpont. Nevezzük inkább kiindulópontnak. A vers nyomán indulok útnak, segítségével a lírai alkotást mint *nyomot* vizsgálom. Miként *elkülönбöződés*? Miként *pótlék*? Miért „*több mint egy nyelv*”? Milyen a leírt és kimondott szó viszonya az adott alkotás kapcsán, amelyben kiemelt helyet kap a ritmus? Ad-e, és ha igen, mit ad az írott szónak ez a kimondott szóban érzékelhető tulajdonság? Hogy kapaszkodik, kapcsolódik a vers a nyelv hagyományos jelentéseibe?

Hol és hogyan lép ki belőle? Miként alakítja ki a viszonyát más alkotással? Ha „*minden beoltott szöveg folytatja sugárzását saját vételi helye felé, meg is változtatja azt, érzékelvén az új területet*”, akkor a szöveg megmozgat, gondolkodásra sarkall, érzéseket ébreszt. Megváltoztat. Az én olvasatomban a líra elsősorban ezért dekonstrukciós eljárás. Az előadás során a saját, derridai fogalmak mentén átszűrt Szécsi Margit olvasásélményem vizsgálom az adott mű kapcsán.

16.10–16.30 SZUPER ILDIKÓ

Kulturális hagyomány és narratív identitás: török irodalmi művek vizsgálata autoetnográfiai megközelítéssel

A török irodalom egyedi módon kapcsolja össze a személyes és kollektív identitás kérdéseit, miközben a kulturális hagyományok mélyrétegeit tárja fel. Az autoetnográfia mint módszertan lehetőséget nyújt az olvasónak és az elemzőnek, hogy a saját élettapasztalatait a török irodalom narratíváival párhuzamba állítsa, így feltárva a hagyomány és önismeret közötti kölcsönhatásokat. Olyan művek, mint például Orhan Pamuk *Isztambul: Egy város emlékei* vagy Elif Shafak regényei a személyes történetek révén mutatják meg, hogyan formálódik az identitás a török kultúra történelmi és társadalmi kontextusában. Az autoetnográfiai megközelítés hangsúlyozza, hogy a hagyomány nem statikus, hanem az egyéni életutakon keresztül újraértelmeződik és folyamatosan fejlődik. A múlt öröksége, a vallási és kulturális motívumok, valamint a generációk közötti kapcsolatok mind meghatározzák az egyéni önismereti folyamatot. A török irodalom e rétegek feltárásával segíti az olvasót abban, hogy megértse és feldolgozza saját identitásának összetettségét. Az irodalmi művekben rejlő személyes és kollektív narratívák lehetőséget adnak arra, hogy az önismeret a hagyományok gazdag talaján bontakozzon ki. Ezáltal a török irodalom nemcsak esztétikai élményt nyújt, hanem az önreflexió és az identitásépítés eszközévé is válik.

16.30–17.00 Diskusszió